

Annotation

Kravtsova L.L.

Problems of forming financial resources of agricultural producers in the context of current conditions

The problem of forming and using financial resources of agricultural enterprises always took important place in the economy of the country taking into an account complicated conditions which producers of agricultural products have because of internal and external factors; the problem is gaining special current importance. Agricultural enterprises of Ukraine are a part of the national agro-industrial complex and combine a number of agricultural enterprises for the production, sale, processing, storage and transportation of agricultural products. According to its composition and structure enterprises of the agricultural sector determine the socio-economic development of the country, standard of living of the population, food security and providing industrial enterprises with raw materials. The main challenge facing the agricultural sector is the growth of agricultural production volumes, reliable supply of the country's food stuffs and uniting efforts of all sectors of the economy to achieve high economic indicators. Therefore, the purpose of this research is to study problems of forming and effective use of financial resources in the aspect of producers of agricultural products.

Key words: financial resources, agricultural producers, production index, livestock production, financial condition.

УДК 338.433

ЗЕМЕЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Н.М.Лемещенко, аспірант

О.Л.Бурляй, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Проаналізовано вплив земельного потенціалу на розвиток сільськогосподарських підприємств. Визначено, що основними елементами земельного потенціалу аграрних підприємств є розмір угідь, їх розподіл за організаційно-правовими формами, агрохімічна оцінка угідь за наявністю гумусу та інших показників, концентрація земель.

Ключові слова: розвиток підприємств, економічний потенціал, земельний потенціал, ефективність виробництва.

Постановка проблеми. Розвиток сільськогосподарських підприємств безпосередньо залежить від їх забезпечення економічним потенціалом. Адже саме накопичений потенціал виступає тією рушійною силою, що сприяє створенню підприємств, їх переходу до більш високого кількісного та якісного рівня, а отже і підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день питанням вивчення розвитку підприємств та формування їх економічного потенціалу присвячено чимало праць зарубіжних та вітчизняних вчених. А саме звертають на себе увагу дослідження таких вчених як Андрійчука В.Г.[1], В.Я. Амбросова [2], В.О. Василенка [3], П.М. Макаренка [4], М.Й.

Маліка [5], О.О. Мороза [6], О.В. Олійника [7] та інших. Серед зарубіжних дослідників можна виділити таких вчених як І. Ансофф [8], М. Армстронг [9], М. Мескон [10], Дж. Л. Гібсон [11] та інші.

Проте, малодослідженими є питання вивчення взаємозв'язку між даними економічними категоріями, тобто взаємозв'язку між накопиченням потенціалу підприємства і його розвитком, особливо в галузі виробництва сільськогосподарської продукції.

Методика досліджень. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектична теорія пізнання і системний підхід до вивчення економічних явищ і процесів, теоретичні положення вітчизняних і зарубіжних учених із обраних питань.

Наукові дослідження проводилися з використанням таких методів: економічного аналізу, порівняльного, балансового, монографічного, статистичних групувань, середніх величин тощо.

Результати досліджень. Основним джерелом розвитку виступає основна суперечність економіки – задоволення безмежних потреб в умовах обмежених ресурсів [1]. Тобто, механізм розвитку підприємства залежить від економічного потенціалу підприємства з одного боку та задоволення безмежних потреб суспільства у товарах і послугах, які надає йому підприємство в обмін на можливість отримати прибуток – з іншого.

Економічний потенціал – це сукупність наявних та придатних до мобілізації основних джерел, засобів підприємства, елементів потенціалу цілісної економічної системи, що використовуються і можуть бути використані для економічного зростання й соціально-економічного прогресу [10]. Власне, на наш погляд, першочерговою базою розвитку підприємств є формування потенціалу, а не навпаки – в процесі розвитку формується капітал.

Багато вчених ототожнюють поняття «економічного потенціалу» із поняттям «ресурсний потенціал». Проте, ми підтримуємо думку тих економістів, які вважають, що економічний потенціал є поняттям ширшим за ресурсний потенціал, який включає в себе такі основні елементи – земля, праця і капітал. Матковський Р.Б. [12] у своєму дослідженні виділяє такі складові економічного потенціалу:

Природний потенціал ;

- Трудовий потенціал ;
- Науковий потенціал ;
- Технічний потенціал (потенціал засобів праці) ;
- Технологічний потенціал ;
- Інформаційний потенціал ;
- Економічний потенціал техніко-економічних відносин ;
- Економічний потенціал організаційно-економічних відносин ;
- Економічний потенціал відносин економічної власності ;
- Економічний потенціал господарського механізму .

Проте, беручи до уваги особливості ведення сільськогосподарського виробництва, а саме те, що основним засобом виробництва є земля та її раціональне використання, ми пропонуємо виокремити земельний та екологічний потенціали. Окрім цього, зважаючи на кризовий стан вітчизняної економіки, і в тому числі сільського господарства, необхідно

виділити також інституційний потенціал як такий, без якого неможливо досягти належного рівня розвитку підприємства.

Земельний потенціал сільськогосподарського підприємства – це сукупність наявних і тих, що можуть бути мобілізовані, земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств, які використовуються чи можуть бути використані у процесі виробництва економічних благ.

Проведемо аналіз земельного потенціалу сільськогосподарських підприємств Черкаської області, яка за структурою економіки є індустріально-аграрною. Частка промисловості у структурі валової доданої вартості області в 2013 році становила 23,9% (з них 0,7% – добувна), частка сільського господарства – 21,8%, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, тимчасове розміщення й організація харчування – 13,3%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, інформація та комунікації – 8,2%, освіта – 7,5%, державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування – 5,3%, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 4,4%. Тобто, Черкащина відноситься до регіону, в якому виробляється значна частина сільськогосподарської продукції України. По обсягу валової продукції область займає п'яте місце серед регіонів України і виробляє 5,9% загальнодержавного обсягу, хоча користується 3,5% площ сільськогосподарських угідь [13].

Станом на 2014 рік в Черкаській області діяло 1890 сільськогосподарських підприємств, з них 1208 фермерських господарств (63,8%) (табл.1). Слід відзначити зростання загальної чисельності сільськогосподарських підприємств за досліджуваний період. Проте, в розрізі організаційно-правових форм існують суттєві відмінності. Спостерігається зростання чисельності приватних підприємств та фермерських господарств, а всі інші організаційні структури мають негативну динаміку.

Черкаська область розташована в центральній лісостеповій частині України, в середній течії річок Дніпра та Південного Бугу. Вона межує на півночі з Київською (протяжність 340 км), на сході – з Полтавською (212 км), на півдні – з Кіровоградською (388 км) і на заході – з Вінницькою (124 км) областями. Площа Черкаської області становить 20,9 тис. квадратних кілометрів, що складає 3,5% території держави (18 місце в Україні). Її територія в цілому рівнинна і умовно поділяється на дві частини – правобережну і лівобережну. Переважна частина правобережжя розміщена в межах Придніпровської височини з найвищою точкою області, що має абсолютну висоту 275 метрів над рівнем моря (поблизу Монастирища). В прилягаючій до Дніпра частині правобережжя знаходиться заболочена Ірдино-Тясминська низовина, а також підвищення – Канівські гори. Низинний рельєф має лівобережна частина області, яка розташована в межах Придніпровської низовини.

Клімат Черкаської області помірно-континентальний – м'яка зима з частими відлигами, тепле літо, що є сприятливим для розвитку сільськогосподарського виробництва.

1. Динаміка сільськогосподарських підприємств в розрізі організаційно-правових форм *

Вид підприємств	2005 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	одиниць	ВІДСОТКІВ ДО ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ	одиниць	ВІДСОТКІВ ДО ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ	одиниць	ВІДСОТКІВ ДО ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ	одиниць	ВІДСОТКІВ ДО ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ	одиниць	ВІДСОТКІВ ДО ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ
Усього підприємств	1870	100,0	1827	100,0	1845	100,0	1856	100,0	1890	100,0
у тому числі: господарські товариства	470	25,1	425	23,3	420	22,8	425	22,9	420	22,2
приватні підприємства	143	7,7	152	8,3	155	8,4	158	8,5	153	8,1
виробничі кооперативи	30	1,6	15	0,8	15	0,8	12	0,7	12	0,6
фермерські господарства	1097	58,7	1124	61,5	1126	61,0	1143	61,6	1208	63,9
державні підприємства	25	1,3	7	0,4	6	0,3	6	0,3	5	0,3
підприємства інших форм господарювання	105	5,6	104	5,7	123	6,7	112	6,0	92	4,9

* Розраховано автором на підставі джерела [14]

У 2013 році розподіл сільськогосподарських угідь області між користувачами і власниками порівняно з попередніми роками характеризується подальшим збільшенням частки земель, що знаходяться у власності і користуванні населення з 9% у 1991р. до 22% – у 2013р., при одночасному зменшенні питомої ваги земель сільськогосподарських підприємств з 89% до 68% (табл.2). У сформованому ґрунтовому покриві області переважають чорноземи типові та чорноземи сильно деградовані, які займають 53,7%, тому регіон має найбільше передумов для розвитку агровиробництва.

Земельний потенціал сільськогосподарських підприємств Черкаської області слід розглядати не лише з кількісних позицій, а й з якісних. Зміни форм господарювання і власності на землю, що стали основним змістом перетворень в аграрному секторі України в останні роки, на жаль, негативно позначилися на родючості ґрунтів. Вони втратили значну частину гумусу, найродючіші у світі чорноземи перетворились у ґрунти із середнім рівнем родючості й продовжують погіршуватись. Співставлення гумусованості ґрунтів за часів Докучаєва (1882 р.) з сучасним станом свідчить, що відносні втрати гумусу за цей, майже 120-річний період, досягли 22 % в Лісостеповій, 19,5 – в Степовій і біля 19 % - у Поліській зонах України. Найбільші втрати гумусу відбулися в період 60-80 рр. минулого сторіччя, що обумовлено інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва за рахунок збільшення

площ просапних культур, перш за все, цукрових буряків і кукурудзи. У цей період щорічні втрати гумусу сягали 0,55-0,60 т/га [13].

2. Розподіл сільськогосподарських угідь Черкаської області за землекористувачами*

Рік	Загальна земельна площа	Сільськогосподарські угіддя	в тому числі у користуванні:	
			сільськогосподарських підприємств	господарств населення
1990	2092,1	1458,4	1293,7	127,7
1995	2091,6	1455,9	1246,6	174,5
2000	2091,6	1456,4	1160,2	199,6
2005	2091,6	1454,7	995,9	323,0
2010	2091,6	1451,1	995,8	316,0
2011	2091,6	1451,0	995,9	315,7
2012	2091,6	1450,9	992,7	319,4
2013	2091,6	1450,8	985,8	322,8

* Розраховано автором на підставі джерела [14]

На жаль процеси дегуміфікації протягом останніх 20 років не зупинилися, а продовжують протікати з достатньо високою інтенсивністю. За результатами агрохімічної оцінки земель сільськогосподарського призначення в Черкаській області з 1985 року середньо зважувальний вміст гумусу зменшився на 3,7 % в абсолютних одиницях (табл.3).

3. Агрохімічна характеристика обстежених земель за вмістом гумусу в ґрунтах Черкаської області*

Рік обстеження	Обстежена площа тис. га	Площі ґрунтів за вмістом гумусу												Середньозважувальний вміст гумусу, %
		дуже низький		низький		середній		підвищений		високий		дуже високий		
		тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	
1985-1989	1214,5	0,1	0,0	78,8	6,5	358,2	29,5	572,1	47,1	205,3	16,9	0,0	0,0	3,24
1990-1994	1147,3	0,0	0,0	76,6	6,7	309,2	27,0	587,5	51,2	174,0	15,2	0,0	0,0	3,25
1995-2000	1013,6	0,0	0,0	70,3	6,9	290,4	28,7	521,6	51,5	131,3	13,0	0,0	0,0	3,24
2000-2005	957,8	1,1	0,1	68,2	7,1	270,9	28,3	469,2	49,0	146,2	15,3	2,2	0,2	3,23
2005-2013	893,7	1,3	0,1	59,6	6,7	302,4	33,8	453,1	50,7	75,4	8,4	1,9	0,2	3,12

* Розраховано автором на підставі джерела [14]

Зменшення середньозваженого показника вмісту гумусу, відповідно, впливає на зміни у перерозподілі площ за його забезпеченістю. Зокрема, площі ґрунтів з високим і дуже високим вмістом зменшилися, а з підвищеним та середнім, навпаки, збільшилися.

У разі продовження інтенсивного ведення сільського господарства і відсутності заходів з поповнення запасів у ґрунтах гумусу, його вміст, а, відповідно, і родючість ґрунтів, будуть знижуватися і відбуватиметься виснаження ґрунтів.

Протягом 20 років екстенсивного ведення сільськогосподарського виробництва в регіоні спостерігається масове порушення агрохімічного закону повернення поживних речовин, згідно з яким елементи живлення, відчужені з урожаєм сільськогосподарських культур, мають бути повернені до ґрунту. А це, звісно, призведе до зниження урожайності основних сільськогосподарських культур. Одним із основних дієвих заходів повернення поживних речовин в ґрунт є використання органічних і мінеральних добрив.

Роль органічних добрив в землеробстві загальновідома, і його роль як основного елемента правильної системи удобрення не знижувалась і тоді, коли вносились порівняно великі дози мінеральних добрив. Завдяки їм традиційно задовольнялось від 30 % до 50 % потреби рослин у живленні. Прикладом цього є розвинені країни Європи - Німеччина, Велика Британія, Голландія, які поряд із внесенням значної кількості мінеральних добрив (350-800 кг/га д.р.) вносять на гектар орної землі і високі норми органічних добрив 26-75 тонн, одержуючи при цьому стабільно 55-60 ц/га зернових культур. Щодо мінеральних добрив, то світовий досвід застосування мінеральних добрив переконливо свідчить про їх 40-50 % пайову участь у формуванні врожаю [13].

На жаль, в сільському господарстві Черкаської області спостерігається чітка динаміка скорочення використання як органічних так і мінеральних добрив, що, як наслідок, негативно позначається на розвитку підприємств даної галузі (табл.4).

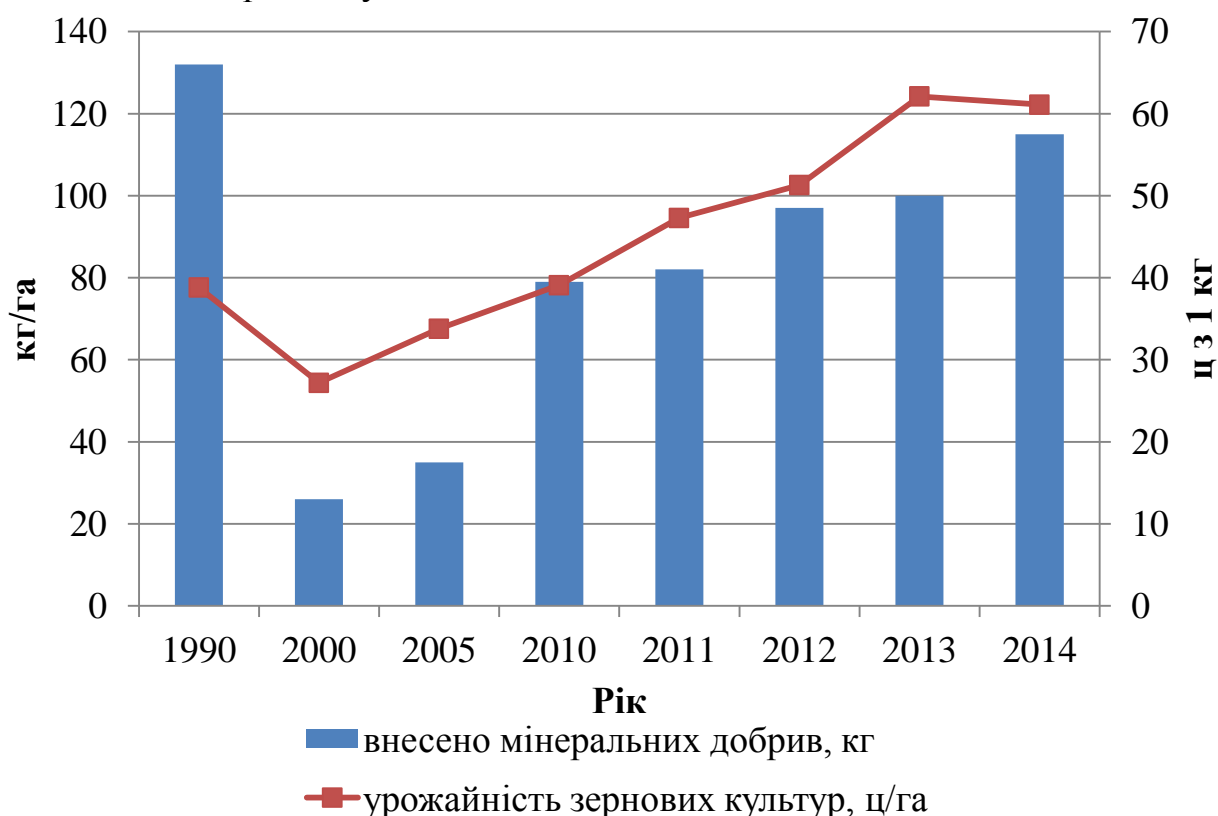
4. Динаміка внесення органічних та мінеральних добрив в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області*

Показник	1990 р.	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Мінеральні добрива								
Всього внесено в поживних речовинах, тис. ц	1869,7	212,3	399,9	772,4	857,2	1006,5	994,0	906,5
Удобрена площа під урожай, тис. га	944,9	309,3	416,8	735,4	777,6	809,5	813,6	804,9
Частка удобреної площі, %	80	30	47	79	82	86	87	87
Внесено в ґрунт у поживних речовинах на 1га посівної площі, кг	158	21	45	83	90	107	106	97
Органічні добрива								
Всього внесено, тис. т	12509	2544,6	1000,9	1147,4	1152,1	1134,4	1038,9	1230,6
Удобрена площа, тис. га	225,1	47,9	19,0	34,8	34,2	33,3	30,6	44,9
Частка удобреної площі, %	19	5	2	4	4	4	3	5
Внесено на 1га посівної площі, т	10,6	2,5	1,1	1,2	1,2	1,2	1,1	1,3

* Розраховано автором на підставі джерела [14]

Так, починаючи з 1990 року внесення мінеральних добрив скоротилося вдвічі, а органічних – в 12 разів, що звісно негативно впливає і на кількісні і на якісні показники розвитку підприємств. Розглянемо залежність між кількістю використаних мінеральних добрив та урожайністю зернових культур (без кукурудзи) на прикладі сільськогосподарських підприємств Черкаської області (рис.1). Проведені дослідження демонструють чітку залежність між урожайністю культур та кількістю внесених добрив, що дає підстави стверджувати, що розвиток сільськогосподарського підприємства залежить від якісного складу його земельного потенціалу, що необхідно враховувати у господарській діяльності.

Ще одним кількісним показником земельного потенціалу, що чинить безпосередній вплив на розвиток аграрного підприємства, є площа сільськогосподарських угідь.

Рис.1. Залежність урожайності зернових культур від обсягу внесених мінеральних добрив в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

(побудовано автором на основі даних джерела [14])

В багатьох працях вітчизняних і зарубіжних вчених доведено, що висока ефективність виробництва досягається лише у великих за розмірами господарствах, що пов'язано з наступними чинниками.

1. Ефект масштабу, який спрацьовує в довгостроковому періоді і проявляється у зниженні витрат при зростанні масштабів виробництва в розрахунку на одиницю продукції;

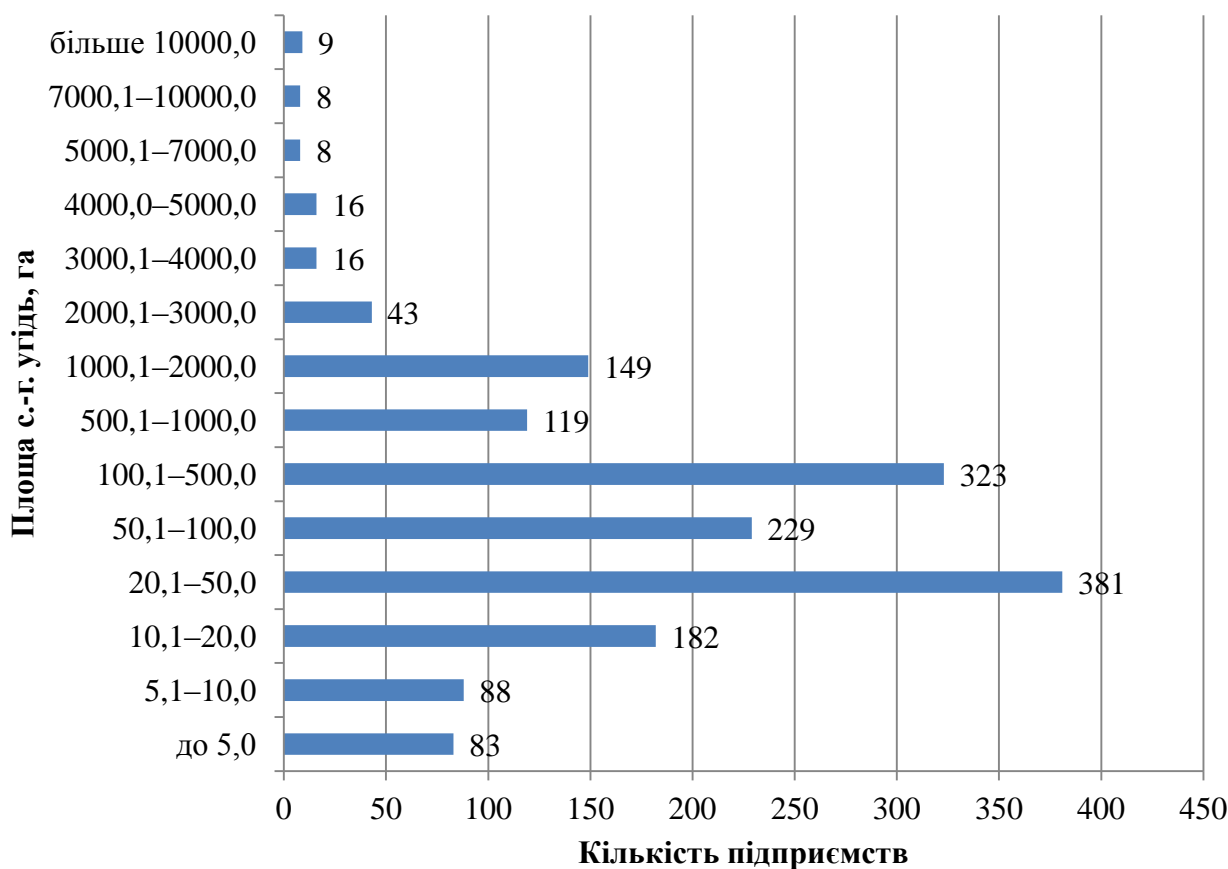
2. Більші можливості ефективного використання основних виробничих засобів, виробничої та соціальної інфраструктури;

3. Великий потенціал щодо застосування новітніх технологій та втілення розробок НТП;

4. Більш ефективне використання землі за рахунок застосування науково обґрунтованих сівозмін, ресурсо- та енергоощадних технологій.

Загалом, за дослідженнями американських вчених, великі фермерські господарства із середнім розміром земельних угідь 2,7 тис. га виробляють продукції з кожного гектара у 7 разів більше, ніж фермери, які мають приблизно середньостатистичний розмір земельних угідь – 168 га [4]. Тому вектор концентрації виробництва буде визначаючим для розвитку аграрних підприємств у найближчій перспективі.

Аналізуючи розміри сільськогосподарських підприємств Черкаської області, можна зробити висновок, що найбільшу чисельність становлять господарства із площею сільськогосподарських угідь від 20 до 50 га (рис.2).

Рис.2. Розподіл сільськогосподарських підприємств Черкаської області за площею сільськогосподарських угідь в 2014 році
(побудовано автором на основі даних джерела [14])

Звичайно, такий розподіл не забезпечуватиме необхідного рівня розвитку даних організаційних структур, а це вимагатиме пошуку шляхів для збільшення концентрації виробництва. Про необхідність концентрації земель в аграрних підприємствах свідчать також дані групування за розмірами зібраних площ сільськогосподарських культур у 2014 році (табл.5). Дані таблиці показують, що існує прямий зв'язок між посівною площею та урожайністю сільськогосподарських культур.

5. Групування сільськогосподарських підприємств Черкаської області за розмірами зібраних площ сільськогосподарських культур у 2014 році*

Показник	Зернові культури			Цукрові буряки			Соняшник		
	одиниць	в %	урожай-ність	одиниць	в %	урожай-ність	одиниць	в %	урожай-ність
Підприємства, які вирощували дану продукцію	1431	100	60,3	55	100	500,5	989	100	28,4
з них з площею до 50га	634	44,3	41,9	17	30,9	425,6	483	48,8	21,6
50,01-100га	182	12,7	46,9	10	18,2	528,3	128	13,0	25,7
100,01-250га	179	12,5	49,5	10	18,2	529,1	187	18,9	28,2
250,01-500га	126	8,8	52,4	9	16,4	516,9	120	12,1	27,3
500,01-1000га	153	10,7	57,9	2	3,6	513,7	49	5,0	29,3
1000,01-2000га	104	7,3	59,2	7	12,7	488,9	18	1,8	32,9
2000,01-3000га	27	1,9	64,7	–	–	–	3	0,3	27,3
понад 3000га	26	1,8	70,8	–	–	–	1	0,1	31,8

* Розраховано автором на підставі джерела [14]

Найвищий рівень урожайності зернових культур спостерігається в господарствах із площею посівів понад 3000га, а найнижчий – відповідно на посівних площах розміром до 50 га. Аналогічна ситуація прослідковується і по урожайності цукрових буряків та соняшнику.

Висновки. Важливим чинником розвитку сільськогосподарських підприємств є їх забезпечення економічним потенціалом, особливим елементом якого, зважаючи на особливості аграрного виробництва, є земельний потенціал. Земельний потенціал являє собою сукупність наявних і тих, що можуть бути мобілізовані, земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств, які використовуються чи можуть бути використані у процесі виробництва економічних благ.

Складовими земельного потенціалу аграрних підприємств є розмір угідь, їх розподіл за організаційно-правовими формами, агрохімічна оцінка угідь за наявністю гумусу та інших показників, концентрація земель.

Література

1. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: Монографія / Василь Гаврилович Андрійчук. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. – 216 с.
2. Амбросов В.Я. Наукові положення удосконалення економічного і господарського механізмів розвитку сільського господарства / В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич // Економіка АПК. – 2005. – № 10. – С. 14–19.
3. Василенко В.А. Менеджмент устойчивого развития предприятий: монографія / Василенко В.А – К.: ЦУЛ, 2005. – 648 с.
4. Макаренко П.М. Моделі аграрної економіки / Макаренко П.М. –

К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 682 с.

5. Малік М.Й. Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуняк // Економіка АПК. – 2006. – № 4. – С. 3–10.

6. Мороз О.О. Інституціональна система аграрної економіки України: Монографія / Олена Омелянівна Мороз. – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2006. – 438 с.

7. Олійник О.В. Циклічність відтворювального процесу в сільському господарстві: Монографія / Олександр Васильович Олійник. – Харків: ХНАУ, 2005. – 322 с.

8. Ансофф І. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф / Пер. с англ. С. Жильцов. – СПб.: Питер, 1999. – 416 с.

9. Армстронг М. Основы менеджмента. Как стать лучшим руководителем / Майкл Армстронг / Пер. с англ. – Ростов-н/Д: Феникс, 1998. – 512 с.

10. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хеддоури; пер. с англ. – М.: Дело, 1998. – 799 с.

11. Гибсон Дж. Л. Организации: поведение, структура, процессы / Гибсон Дж. Л., Иванцевич Д.М., Доннели Д.Х – мл. / Пер. с англ. М.З. Штернгарц. – М.: ИНФРА – М., 2000. – 662 с.

12. Матковський Р.Б. Економічний потенціал України та шляхи його ефективного використання: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.01.01 [Електронний ресурс] / Р. Б. Матковський; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2003. – 20 с.

13. Балюк С.А. Національна доповідь: Про стан родючості ґрунтів в Україні / С.А.Балюк, В.В. Медведєв, О.Г. Тараріко, В.О. Греков, А.Д. Балаєв // НУБіП. – 2010. – 112 с.

14. Статистичний збірник „Сільське господарство Черкащини” за 2014 рік/ Головне управління статистики у Черкаській області: За ред. В.П. Приймак. – Черкаси, 2015. – 252 с.

References

1. Andriichuk, V.G. 2007. *Capitalization of agriculture: status and economic regulation of development*. Nizhyn: Aspect-Polygraph.

2. Ambrosov, V.Y., Marenych, T.G. 2005. Scientific provisions of improving economic and commercial mechanisms for agricultural development. *Economy APC*, 10: 14–19.

3. Vasilenko, V.A. 2005. *Management of sustainable development of enterprises*. Kyiv: ЦУЛ.

4. Makarenko, P.M. 2005. *Models of Agricultural Economics*. Kyiv: ННЦ ІАЕ.

5. Malik, M.Y., Shpykuliak, O.G. 2006. Business development in the agricultural sector. *Economy APC*, 4: 3–10.

6. Moroz, O.O. 2006. *Institutional system of agricultural economics of Ukraine*. Vinnitsia: Universum.

7. Oliynyk, O.V. 2005. *Cyclicity of reproduction process in agriculture*. Kharkov: KHNAU.

8. Ansoff, I. 1999. *New corporate strategy*. St. Petersburg: Peter.

9. Armstrong, M. 1998. *Fundamentals of management. How to become the best manager*. Rostov-on-Don: Phoenix.

10. Meskon, M., Albert, M., Heddouri, F. 1998. *Fundamentals of Management*. Moscow: Business.

11. Gibson, J.L. Ivantsevich, D.M., Donnelly-Junior, D.H. 2000. *Organizations: Behavior, Structure, Processes*. Moscow: INFRA.
12. Matkovsky, R.B. 2003. *Economic potential of Ukraine and ways of its effective use*. Kyiv: Kyiv National Economic University. [Internet].
13. Baliuk, S.A., Medvedev, V.V., Tarariko, O.G., Grekov, V.O., Balaev, A.D. 2010. National Report: On the status of soil fertility in Ukraine. *NUBiP*.
14. Pryimak, V.P. 2015. *Statistical publication "Agriculture of Cherkasy region" for 2014*. Cherkasy: Main Department of Statistics in Cherkasy region.

Одержано 05.11. 2015

Аннотация

Лемещенко Н.М., Бурляй О.Л.

Земельный потенциал развития сельскохозяйственных предприятий Черкасской области

Развитие сельскохозяйственных предприятий напрямую зависит от их обеспечения экономическим потенциалом. Ведь именно накопленный потенциал выступает той движущей силой, способствующей созданию предприятий, их перехода к более высокому количественному и качественному уровню, а следовательно и повышению конкурентоспособности предприятий.

Однако, вопросы взаимосвязи между накоплением потенциала предприятия и его развитием, особенно в области производства сельскохозяйственной продукции изучены не в полной мере. Это стало целью статьи.

Теоретической и методологической основой исследования является диалектическая теория познания и системный подход к изучению экономических явлений и процессов, теоретические положения отечественных и зарубежных ученых по избранным вопросам.

Научные исследования проводились с использованием следующих методов: экономического анализа, сравнительного, балансового, монографического, статистических группировок и т.д.

Важным фактором развития сельскохозяйственных предприятий является их обеспечение экономическим потенциалом, элементом которого, учитывая особенности аграрного производства, является земельный потенциал. Земельный потенциал представляет собой совокупность имеющихся и тех, которые могут быть мобилизованы, земельных ресурсов сельскохозяйственных предприятий, которые используются или могут быть использованы в процессе производства экономических благ.

Составляющими земельного потенциала аграрных предприятий является размер угодий, их распределение по организационно-правовым формам, агрохимическая оценка угодий по наличию гумуса и других показателей, концентрация земель.

Распределение сельскохозяйственных угодий Черкасской области между пользователями и владельцами сравнению с предыдущими годами характеризуется дальнейшим увеличением доли земель, находящихся в собственности и пользовании населения с 9% в 1991г. до 22% - в 2013г., при одновременном уменьшении удельного веса земель сельскохозяйственных предприятий с 89% до 68%.

По результатам агрохимической оценки земель сельскохозяйственного назначения в Черкасской области с 1985 года средневзвешенное содержание гумуса уменьшилось на 3,7% в абсолютных единицах, это влияет на изменения в перераспределении площадей за его обеспеченностью. В частности, площади почв с высоким и очень высоким содержанием уменьшились, а с повышенным и средним, наоборот, увеличились.

Анализируя размеры сельскохозяйственных предприятий Черкасской области, можно сделать вывод, что наибольшую численность составляют хозяйства с площадью сельскохозяйственных угодий от 20 до 50 га. Конечно, такой распределение не будет обеспечивать необходимый уровень развития данных организационных структур, а это требует поиска путей для увеличения концентрации производства.

Ключевые слова: *развитие предприятий, экономический потенциал, земельный потенциал, эффективность производства.*

Annotation

Lemeshchenko N.M., Burlyai O.L.

Land potential of developing agricultural enterprises of Cherkasy region

Development of agricultural enterprises depends on their provision of the economic potential. For it is accumulated potential is the driving force that contributes to the creation of businesses, their transition to a higher level of quality and quantity and thus increasing competitiveness of enterprises.

However, questions of observing relationship between these economic categories are not enough studied, that is, the relationship between the accumulation of potential of the company and its development, especially in the production of agricultural products.

Theoretical and methodological basis of the research is dialectical theory of knowledge and systematic approach to the study of economic phenomena and processes, theoretical principles of national and foreign scientists on selected issues.

Scientific research is carried out using the following methods: economic analysis, comparison, balance, monographic, statistical groupings, average values and others.

An important factor in the development of agricultural enterprises is their providing with economic potential, specific element of which, given the peculiarities of agricultural production, is the land potential. Land potential is a combination of existing and those that may be mobilized, land resources of agricultural enterprises used or may be used in the production of economic goods.

The components of land potential of agricultural enterprises are the size of lands and their distribution by organizational and legal forms, agrochemical land evaluation by presence of humus and other indicators and land concentration.

The distribution of agricultural lands in Cherkasy region between users and owners compared to previous years is characterized by further increasing the share of land owned and used by the population from 9% in 1991 to 22% - in 2013, while reducing the share of lands of agricultural enterprises from 89% to 68%.

By results of agrochemical evaluation of agricultural lands in Cherkasy region since 1985 medium-weighting humus content decreased by 3.7% in absolute terms that affects changes in the redistribution of areas by its supply. In particular, areas of soils of high and very high content in decrease and of high and medium one, on the contrary, increase.

Analyzing the size of agricultural enterprises in Cherkasy region we can conclude that the greatest number is farms with an area of agricultural lands from 20 to 50 hectares. Of course this division does not provide the necessary level of development of these organizational structures, and this will require finding ways to increase the concentration of production.

Key words: *development of enterprises, economic potential, land potential, productivity efficiency.*

УДК 330.322.1

ЕФЕКТИВНЕ ІНВЕСТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ ЧЕРЕЗ ІНСТРУМЕНТИ ФОНДОВОГО РИНКУ

І.М. Новак, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У статті проаналізовано макроекономічні показники розвитку країни, що дало можливість визначити потребу у пошуку шляхів вдосконалення інвестиційної політики. Досліджено, що обсяг надходження прямих іноземних інвестицій зростав до 2013 р., у 2014 р. він скоротився на 26,6%. Зменшення відбувалося за рахунок коштів з економічно стабільних країн світу, що є сигналом погіршення інвестиційного клімату в країні. У 2014 р. відбулося різке скорочення обсягів інвестицій у фінансові інструменти на 44%, відносно рівня 2012 р. Запропоновано розробити багатопланову програму щодо активізації інвестиційної діяльності, спрямовану на